

DIRECȚIILE DE CONCENTRARE ECONOMICĂ ȘI COMERCIALE A REPUBLICII MOLDOVA PRIN IMPLEMENTAREA POLITICILOR DE DEZVOLTARE REGIONALĂ

Boris COREȚCHI,

doctor în economie, lector universitar, USM

Olimpiu GHERMAN,

doctor în economie, conferențiar universitar, UASM

Evgheni ROMAN,

doctorand, USM

REZUMAT: Dezvoltarea regională și concentrarea economică în țările UE este un subiect preferat pentru cercetătorii europeni, datorită relevanței unor posibile concluzii pentru politicile UE referitoare la Piața Unică și convergența regiunilor și teritoriilor europene, coeziunii sociale, economice și teritoriale. Ca rezultat al procesării datelor Eurostat, valorile indicilor entropici documentează o creștere a concentrației economice de la strat la strat, local spre regional, regional spre național și național spre nivelul european, sugerând că economia europeană ar putea fi văzută ca una globalizată și stratificată, construită din mai multe straturi economice și bazată pe o creștere economică concentrată de la stratul de jos către stratul superior.

CUVINTE-CHEIE: dezvoltare regională, concentrare economică, globalizare, integrare europeană.

THE DIRECTIONS OF CONCENTRATION ECONOMIC AND TRADE OF REPUBLIC MOLDOVA THROUGH THE IMPLEMENTATION OF REGIONAL DEVELOPMENT POLICIES

ABSTRACT: Regional development and economic concentration in the EU Member-States is a preferred topic for European researchers, due to the relevance of possible conclusions for EU policies on the Single Market and the convergence of European regions and territories, social, economic, and territorial cohesion. Following the Eurostat data processing, the values of the entropic indices document an increase in the economic concentration from layer to layer, from local to regional, regional to national and national to European level, suggesting that the European economy could be seen as a globalized and stratified one, built from several economic layers and based on concentrated economic growth from the lower layer to the upper layer.

KEYWORDS: regional development, economic concentration, globalization, European Integration.

Introducere

În Republica Moldova implementarea politicilor în domeniul dezvoltării regionale este un domeniu relativ nou. Chiar dacă, încă de la începutul anilor 2000, au fost lansate mai multe inițiative de implementare a politicii dezvoltării regionale, abia odată cu asumarea vectorului european al politicii externe, începând cu anul 2009, autoritățile centrale au întreprins pași concreți în vederea inițierii, promovării și implementării unui nou concept de politici orientate spre dezvoltare în regiuni. Prin realizarea prevederilor legii speciale privind dezvoltarea regională, aprobată în anul 2006, Guvernul Republicii Moldova a demarat în mod practic implementarea politicii de dezvoltare regională orientată spre: obținerea unei dezvoltări social-economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul țării; reducerea dezechilibrelor nivelurilor de dezvoltare social-economică dintre regiuni și în interiorul lor; consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane pentru dezvoltarea social-economică echilibrată a regiunilor.

Suportul legislativ al acestor acțiuni a fost asigurat de cadrul legal și normativ aprobat, inclusiv: Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, nr. 438 din 28 decembrie 2006; Hotărârea Guvernului nr. 127 din 08 februarie 2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii privind dezvoltarea regională prin care s-au aprobat Regulamentul CNCDR; Regulamentul - cadru al CRD; Regulamentul-cadru al ADR; Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor FNDR; Hotărârea Guvernului nr. 1305 din 21 noiembrie 2008 cu privire la componența CNCDR.

Comparativ cu Republica Moldova, dezvoltarea regională și concentrarea economică în țările UE este un subiect destul de preferat pentru cercetători, datorită relevanței unor posibile concluzii pentru politicile UE referitoare la Piața Unică și convergența regiunilor și teritoriilor europene, coeziunii sociale, economice și teritoriale. Mai mulți autori consideră procesul de integrare europeană drept aproximarea unei globalizări avansate, elaborând astfel un model european de globalizare [5].

Cercetarea dată tinde să demonstreze, prin utilizarea unor indicatori statistici stratificați, că concentrarea activităților economice în țările UE, de la nivel local la nivel de comunitate, ar putea fi văzută ca un factor al procesului european de globalizare. Aspectele conceptuale ale lucrării se bazează pe tematica unui model european al globalizării și asupra faptului că globalizarea este un fenomen de concentrare a economiilor naționale.

Concentrarea activității economice în toată Europa a fost studiată și analizată de mai mulți autori vis-a-vis de specializare ca fețe ale aceleiași monede și fenomene opuse [3]. Interesul cercetătorilor europeni față de aceste subiecte a fost generat de preocuparea lor de a explica procesul de integrare europeană, competitivitatea în Uniunea Europeană și de a sugera măsuri de politici, în general și în special, pentru construcția Pieței Europene Unice.

Concentrările economice sunt operațiuni care se pot realiza pe calea fuzionării sau a dobândirii, direct sau indirect, a controlului unuia sau mai multor agenți economici. Concentrarea economică se realizează prin orice act juridic care fie operează transferul proprietății sau al folosinței asupra totalității ori a unei părți a bunurilor, drepturilor și obligațiilor unui agent economic, fie are ca obiect sau ca efect să permită unui agent economic ori unei grupări de agenți economici de a exercita, direct sau indirect, o influență determinantă asupra unui alt agent economic sau mai multor alți agenți economici. O operațiune de concentrare economică are loc atunci când:

- doi sau mai mulți agenți economici, anterior independenți, fuzionează;
- una sau mai multe persoane care dețin deja controlul cel puțin asupra unui agent economic ori unul sau mai mulți agenți economici dobândesc, direct sau indirect, controlul asupra unuia sau mai multor alți agenți economici ori asupra unor părți ale acestora, fie prin luare de participare la capital, fie prin cumpărare de elemente de activ, prin contract sau prin alte mijloace. Una din atribuțiile Consiliului Concurenței este de a veghea împotriva creării unor concentrări economice - agenți economici cu poziție dominantă pe piață - care pot conduce la restrângerea, înlăturarea sau denaturarea semnificativă a concurenței pe piața românească și care au efecte nefavorabile asupra consumatorilor [3].

Potrivit lui Aiginger (2004), există cel puțin două motive pentru acest interes. În primul rând, canalul principal prin care integrarea sporește eficiența și competitivitatea sunt deciziile entităților în ceea ce privește dimensiunea lor optimă și locația, fără fostele granițe naționale. Utilizarea economiilor la scară și o diviziune mai profundă a muncii erau așteptate să devină forțele motrice ale creșterii competitivității Europei în Programul privind Piața Unică. La nivel teoretic, integrarea este modelată ca o diminuare a costurilor de transport (inclusiv, costurile de transport corespunzătoare, costuri de distribuție, costuri de tranzacție etc.). Aprofundarea integrării are nevoie de schimbări structurale care generează creșterea specializării. Țările cu venituri ridicate trebuie să se miște în direcția unor cercetări și industrii intensive în vederea asigurării continue a producției și a ocupării forței de muncă. Țările cu venit mic trebuie să se specializeze în activități de muncă intensivă. În al doilea rând, specializarea țărilor în grupe de produse înguste pot crește riscul cererii pentru fiecare țară în parte, eventual, ceea ce face țările și regiunile mai vulnerabile la „șocuri asimetrice”. Aceste perturbări ar pune în pericol stabilitatea într-o zonă monetară comună. Eterogenitatea țărilor din cadrul Uniunii Europene este încă mare, creșterile de productivitate erau preconizate să vină din partea economiilor la scară, iar globalizarea să afecteze, în mod specific, țările cu venituri mici. Contribuția structurii economice permite o evaluare detaliată a impactului probabil al acestor factori [1].

Krugman (2005) este considerat un punct de plecare al literaturii de specialitate privind concentrarea regională. El a măsurat concentrarea regională prin calcularea coeficientului de localizare

Gini și a comparat cotele de piață regionale pentru o industrie cu structura ocupării forței de muncă în fabricație [3].

Karsten (1996) dezvoltă ideea unei relații inversate, în formă de U, între concentrarea economică și PNB pe cap de locuitor. El a demonstrat că ponderea populației în capitală și în zonele urbane este mai mare pentru țările cu venituri medii și a explicat structura mai dispersată a Europei versus țările în curs de dezvoltare, prin dispersarea aptitudinilor și faptul istoric al producției dispersate la începutul revoluției industriale [3].

Concentrarea a fost definită în mai multe studii în raport cu aglomerarea. Spre exemplu, potrivit lui Brühlhart (2005) concentrarea analizează locația în spațiul unor sectoare bine definite (de exemplu, activități industriale), în timp ce aglomerarea analizează amplasarea spațială a unei părți mai mari a activității economice, în general ce ține de producție. Cu alte cuvinte, atunci când studiile empirice demonstrează existența aglomerării, o anumită concentrație de asemenea există. Pe de altă parte, o anumită concentrare geografică poate exista fără aglomerare. După Hallet (2000), concentrarea și aglomerarea sunt foarte diferite de specializare [2].

Metodă și material aplicat

Cercetarea se axează pe fenomenul de concentrare economică și consecințele acestuia în procesul contemporan al globalizării, cu accent pe economia europeană. Prin urmare, au fost detaliate principalele abordări teoretice legate de globalizare, integrare europeană și concentrare economică și comercială. Pentru producția ramurilor economice (la nivel local, regional, național și european) valorile indicatorului statistic „valoarea adăugată brută“ (VAB) la prețurile de piață în Euro au fost utilizate pentru anul 2015, fiind extrase din baza de date a REGIO - EUROSTAT, prin prisma NACE (rev.2) în țările UE, la nivel european prin prisma NUTS 2 și NUTS 3. Cipru, Malta și Luxemburg au fost excluse, deoarece acestea nu includ regiuni (NUTS 2). Au fost calculate datele din 276 unități teritoriale la nivel NUTS 2 și 1342 unități la nivelul NUTS 3.

Indicii entropici ai concentrării au fost calculați, luând în considerare nivelurile economice două câte două, după cum urmează: în nivelul 2, la nivelul NUTS 2, în baza valorii adăugate brute a structurilor economice ale unităților teritoriale NUTS 3; în nivelul 1, la nivel național, în baza VAB a structurilor economice din unitățile teritoriale.

Rezultatele investigației

Globalizarea este „expresia unui sistem mondial, ce se autointegrează la cel mai înalt nivel, fiind permanent deschis integrării”. Globalizarea economică este creșterea procesului de integrare economică între țări, ceea ce duce la apariția unei piețe globale sau a unei piețe mondiale unice. Integrarea europeană poate fi văzută ca un efort Vest-european distinct de a deține consecințele globalizării. Un model european al globalizării are patru puncte-cheie [5]:

1. acceptarea principiilor liberalismului în economii;
2. creșterea transparenței instituțiilor europene;
3. armonizarea globalizării comerțului, cu scopul de a reduce sărăcia;
4. protejarea anumitor ramuri: agricultura, sănătatea publică, resurse naturale, diversitatea culturală.

În termenii Comisiei Europene, acest model presupune un al treilea mod de globalizare, cel de mijloc, între protecționism și deschiderea necontrolată a economiilor. UE apare ca o arenă eficientă a globalizării sub fenomenul numit „*europenizare*” și un spațiu pentru acțiuni individuale ale statelor membre, în conformitate cu tendințele globale [4, p.25].

Un alt punct de plecare este ideea asumată de către Săvoiu, Simăn și Crăciuneanu (2012), conform căroră, globalizarea este definită ca cel mai intens fenomen economic de concentrare a macro-economiilor naționale [7].

Cu toate acestea, apare întrebarea privind dinamica paralelă a două straturi (global și național, național și regional, regional și local), precum și în general, a tuturor structurilor interpretate și corelate ca straturi, două câte două într-o manieră succesivă. În conformitate cu reflecțiile de mai sus și în

scopul generării unui cadru simplu pentru analiza statistică, presupunem că economia europeană este una globalizată și stratificată, care integrează una câte una straturile economice succesive: local cu regional, regional cu național, național cu european. Stratul european integrează straturile naționale, un strat național (adică economia unui stat membru) integrează straturile sale regionale (economiiile regiunilor) și un strat regional integrează componentele sale locale (economiiile unităților teritorial-administrative locale). În această viziune, fenomenul de concentrare economică se măsoară în fiecare strat, în baza structurii economice a unităților teritoriale din stratul inferior. Ipoteza studiului are la bază creșterea concentrației economice de jos în stratul superior.

Concentrarea unui sector economic se măsoară prin producția globală produsă de localități, regiuni și țară. Un anumit sector are o puternică concentrare în cazul în care o pondere importantă a producției sale provine din câteva țări și regiuni [1, p. 4].

Definim concentrarea economică drept distribuția cotelor unei unități teritoriale j într-o industrie individuală i . În baza sistemului ierarhic care împarte teritoriul european, Nomenclatorul Unităților Teritoriale Statistice (NUTS), ne referim la următoarele unități teritoriale: locale (NUTS 3), regionale (NUTS 2) și naționale (NUTS 1).

Există mai mulți indicatori statistici standard de concentrare economică (dispersie), care ar putea fi utilizați pentru conceptul de concentrare. În analiza statistică a concentrării, la seriile de date cronologice de momente, structurilor economiilor locale, regionale, naționale și globale sunt alocate energii structurale specifice ($g_i^2 g_i^2$). Spre exemplu, indicele Hirschman în formă simplificată se calculează prin cotele la pătrat ale industriilor sau ale țării [4, p.77].

$$H = \sqrt{\sum_{i=1}^n g_i^2} \quad (1)$$

unde: g_i este ponderea unei industrii sau a unei țări în producția globală, iar n este numărul de industrii sau țări.

Un alt instrument este indicele Gini-Struck [5, p.122]:

$$G - S = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n g_i^2 - 1}{n - 1}} \quad (2)$$

Alți indicatori statistici potriviți pentru analiza concentrării economice sunt: *coeficientul de concentrare* și *abaterea standard*.

Coeficientul de concentrare calculează ponderea celor mai mari n unități în total. Este ușor de calculat și de interpretat, dar ca dezavantaj, se utilizează doar informațiile furnizate de către cele mai mari unități, astfel că mărimea relativă a fiecărei unități din cadrul grupului de unități mari nu este reprezentată, și că nu există nici un ghid bun care ar reflecta modul în care n ar trebui să fie.

Deviația standard a cotelor ia în considerație toate informațiile disponibile, valorile extreme pozitive și negative. În literatura de specialitate privind convergența venitului, aceasta este unul dintre indicatorii cei mai utilizați în mod obișnuit. Sigma-convergența este raportată dacă deviația-standard a venitului pe cap de locuitor sau între productivitate eșuează.

O categorie specială de măsurare statistică a concentrării reprezintă *indicii entropici*. Aceștia au fost mult timp aplicați doar în raport cu datele pe venit. Dar ele au fost, de asemenea, folosite de Aiginger și Pfaffermayr (2004) în analiza concentrării geografice a mai multor sectoare la nivelul țărilor europene. Studiul Brühlhart și Traeger (2015), de asemenea, se bazează pe indicii entropici [3].

În vederea realizării scopului cercetării, am ales indicele entropic al concentrației, deoarece acesta se referă la o distribuție completă a industriei sau a cotelor țării, adică nu numai entitățile de top. Să presupunem economia europeană drept o economie globală, formată din mai multe niveluri:

Strat 0 – nivelul european; Strat 1 – nivelul național; Strat 2 – nivelul regional; Strat 3 – nivelul local.

În structura fiecărui nivel sunt incluse i industrii și j economii. Utilizăm următoarele simboluri:

În fiecare strat, X_{ij} – producția industriei în economia i a unității teritoriale j , $i=1,..,n$ și $j=1,..,k$.

$\sum_i X_{ij} = X_j$ – producția globală a tuturor industriilor în economia unității teritoriale j .

$\sum_j X_{ij} = X_i$ – producția globală a economiei a unității teritoriale j , în industrie i .

Pentru un anumit nivel, pentru industria i , indicele entropic de concentrare se calculează prin:

$$CONC_i = - \sum_j \frac{X_{ij}}{X_i} \ln \frac{X_{ij}}{X_i} \quad (3)$$

Valoarea lui $CONC$ trebuie să se afle între $\ln(k)$ și 0 . Pentru un anumit nivel, indicele entropic de concentrare se calculează prin ponderea $CONC_i$ cu aceiași pondere a industriei i în produsului total al nivelului (X):

$$E_CONC = \sum_j \frac{X_i}{X} \times CONC = - \sum_i \frac{X_i}{X} \times \sum_j \frac{X_{ij}}{X_i} \ln \frac{X_{ij}}{X_i} = - \sum_i \sum_j \frac{X_{ij}}{X} \ln \frac{X_{ij}}{X_i} \quad (4)$$

Vom calcula E_CONC pentru fiecare nivel: local, regional, național și european, având în vedere că: economia regiunii este construită pe economiile unitățile teritoriale locale, în continuare, economia unui stat integrează economiile regiunilor sale, și economia europeană integrează economiile statelor sale membre. La nivel european, includem toate statele membre, ținând seama de structura economică acelor 12 ramuri în conformitate cu NACE (REV.2) și datele disponibile în bază de date EUROSTAT. La nivel național, cel al statelor membre, vom calcula E_CONC în funcție de economiile regionale și structura lor de 12 ramuri. La nivel regional, calculul este similar, în baza economiilor locale (componente ale economiilor regionale) și structura lor de 12 ramuri.

Indicii entropici ai concentrării au fost calculați, luând în considerare nivelurile economice două câte două, după cum urmează: în nivelul 2, la nivelul NUTS 2, în baza valorii adăugate brute a structurilor economice ale unităților teritoriale NUTS 3; în nivelul 1, la nivel național, în baza VAB a structurilor economice din unitățile teritoriale. În prima coloană sunt prezentate valorile indicelui entropic al concentrării în anumite regiuni ale Europei (NUTS 2), în a doua coloană, valorile pentru statele membre și, în a treia coloană valoarea pentru Uniunea Europeană.

După cum este prezentat în *tabelul 1*, observăm că pentru majoritatea țărilor europene indicele entropic al concentrării are valori în creștere de la nivelurile inferioare (regionale) spre nivelurile superioare (naționale și europene).

Tabelul 1. Indicele entropic de concentrare în Uniunea Europeană, 2015

Nivelul regional (nivelul 2)		Nivelul național (nivelul 1)		Nivelul european (nivelul 0)
Hainaut	1,67	Belgia	2,10	
Severozapaden	1,46	Bulgaria	1,46	
Severoychod	1,28	Cehia	1,94	
Hovestaden	1,01	Danemarca	1,48	
Oberbayern	2,45	Germania	1,09	
-	-	Estonia	1,11	
Southern and Eastern	1,25	Irlanda	0,45	
Kentriki Makedonia	1,2	Grecia	1,80	
Cataluna	0,88	Spania	2,39	
Ile de France	1,79	Franța	2,62	
Toscana	2,06	Italia	2,49	
-	-	Letonia	1,39	
-	-	Lituania	1,8	
Del-Dunantul	1,06	Ungaria	1,51	
Groningen	0,48	Olanda	2,14	
-	-	Austria	3,22	
-	-	Polonia	2,53	
Centro	2,15	Portugalia	1,43	
Nord Vest	1,62	România	1,94	
Vzhodna Slovenia	1,78	Slovenia	0,64	
Zapadne Slovensko	1,08	Slovacia	1,33	
Pohjois- ja Itä Suomi	1,76	Finlanda	1,32	
Ostra Mellansverige	1,55	Suedia	1,82	
Scoția de Est	1,62	Anglia	3,18	

Notă: Malta, Cipru au fost excluse, deoarece acestea nu sunt structurate în economii regionale. Estonia, Letonia și Lituania au doar unități teritoriale NUTS 3. Pentru Croația, Austria și Polonia datele au fost disponibile numai pentru 3 ramuri economice.

Sursa: calculele autorului în baza datelor Eurostat.

De la nivelul regional la nivelul național, respectiv de la nivelul 2 la nivelul 1, concentrarea activităților economice este în creștere pentru 14 țări UE din 19. Pentru Germania, Irlanda, Portugalia, Slovenia și Finlanda ipoteza privind creșterea concentrării în dependență de nivel nu este confirmată. Fiecare țară este un caz individual. Pentru cazul Germania, structurată în 38 de economii regionale, au fost disponibile date numai pentru 3 ramuri: agricultura, industria și construcțiile. Prin urmare, apreciem că rezultatul dat nu este relevant pentru studiul nostru. În Irlanda, numai 2 regiuni conturează structura economiei, fiind foarte diferite ca putere economică. VAB este de 4,64 ori mai mare decât în cazul celor de la frontieră, Midland and Western. Industria și prelucrarea sunt predominante în regiunile de Est și Sud, iar comerțul este specific regiunii frontaliere, Midland and Western. Economia Portugaliei se bazează pe 8 unități regionale (NUTS 2), foarte diferite ca concentrație. Spre exemplu, în Centro valoarea indicelui entropic este 2,15, iar în Alentejo este de numai 1,15. Economia Sloveniei se bazează pe 2 economii regionale, cu aproape aceleași ramuri predominante: industria și comerțul angro și cu amănuntul. În regiunea Vzhodna din Slovenia, cu 8 unități teritoriale (NUTS 3) indicele entropic este 1,78, iar în regiune Zahodna din Slovenia, cu 4 unități teritoriale (NUTS 3) indicele entropic este de numai 0,9. Finlanda are 5 regiuni, foarte diferite ca dezvoltare. VAB în regiunile Helsinki-Uusimaa este de două ori mai mare ca în Länsi-Suomi, Etelä-Suomi, Pohjois- ja Itä-Suomi și de 61 de ori mai mare ca în Åland.

De la nivel național la nivel comunitar european, respectiv de la nivelul 1 la nivelul 0, concentrările cresc în 18 țări din UE, iar în 6 țări concentrarea nu se referă la nivelul nivelului. Acesta este cazul Spaniei, Franței, Italiei, Austriei, Poloniei și Angliei. În aceste țări, indicele entropic

de concentrare economică are valori mai mari decât nivelul european. Austria a înregistrat cel mai înalt nivel de 3,22 în întreaga UE, dar acest rezultat nu este relevant datorită faptului că datele cu privire la Valoarea Adăugată Brută au fost disponibile numai pentru 4 ramuri din 12.

Un caz special este Marea Britanie, care a înregistrat un nivel ridicat de 3,18 comparativ cu 2,2 la nivel european. Economia Regatului Unit se bazează pe 37 economii regionale (nivel NUTS 2). Coeficientul Gini, care ilustrează concentrația GVA între cele 37 regiuni, are valoarea de 0,15, prezentând o concentrare scăzută. Valorile mai ridicate ale VAB sunt înregistrate în următoarele ramuri: industrie și comerț angro și cu amănuntul, transport, cazare și servicii alimentare. Industria este localizată în Gloucestershire, Wiltshire și zona Bristol/Bath, East Anglia și West Midlands, Derbyshire și Nottinghamshire și West Yorkshire, iar comerțul în Greater Manchester, Inner și Outer London, Berkshire, Buckinghamshire și Oxfordshire, Surrey, East și West Sussex și Gloucestershire, Wiltshire și zona Bristol / Bath.

De specificat, așa țări ca Spania, Italia, Franța și Polonia au un număr mai mare de regiuni (19 în Spania, 26 în Franța, 22 în Italia, 16 în Polonia). Indicele entropic de concentrare economică pentru aceste țări are valori mai mari din cauza fragmentării economiilor lor într-un număr mai mare de unități teritoriale.

CONCLUZII

În urma analizei a nivelului de concentrare economică și comerciale, cât și prin utilizarea implementării politicilor de dezvoltare regională, putem concluziona:

1. Cercetarea documentează un proces de creștere a concentrării economice de la nivelul de jos (nivel local) către cel de sus (supranațional, nivel european), prin valorile indicelui entropic de concentrare, calculat pentru fiecare nivel.

2. Există o relație directă între numărul de structuri regionale ce fundamentează economiile naționale și concentrarea economică la nivel național. Cu cât numărul regiunilor este mai mare, cu atât și nivelul de concentrare este mai mare.

3. În 6 cazuri din 24, teoria stratificării economice nu a fost dovedită, adică în 6 cazuri reflecțiile studiului nu sunt confirmate. Există o explicație a acestui fapt. Țările mai dezvoltate sunt tentate să atragă industriile de succes. Cu cât țările vor să obțină niveluri similare de bunăstare, cu atât concentrarea este mai slabă. Pe de altă parte, diferențele importante ale producției economice, acestea fiind cazul Uniunii Europene, vor determina o mai mare concentrare a activităților economice. Totodată, pe măsură ce crește numărul structurilor regionale care compun economia națională, crește și concentrarea la nivel național.

Bibliografie:

1. Aiginger, K., Pfaffermayr, M. Piața unică și concentrarea geografică în Europa. Vol. 12 (1). București, 2004. p.1-11.
2. Aiginger, K., Rossi-Hansberg, E. Specializarea și concentrarea: o notă privind teoria și probe. București: Empirica. Nr. 33. 2006. p. 255-266.
3. Krugman, P., Brülhart, M. și Traeger, R. Un cont de concentrare a modelelor geografice din Europa. Știința regională în mediul urban - economic. Vol. 35. București, 2005. p. 597-624.
4. Barbă, L ș.a. Uniunea Europeană: istorie, instituții, politic. Republica Moldova în noua arhitectură europeană. Chișinău: CEP-USM, 2007. 179 p.
5. Beniuc, V., Roșca, L., Afanas, N. Uniunea Europeană – Uniunea Euroasiatică: studiu comparat. Chișinău: Tipografia Print-Caro, 2015. 155 p.
6. Dinu, M., Socol, C. Modelul european de integrare. București: Ed. Economică, 2005. 95 p.
7. Hallet, M., Friedman T. Specializarea regională și concentrarea în UE. Lucrări economice. No. 141. București, 2000. p.110-123.
8. <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/?uri=LEGISSUM%3A126096>
9. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/databa-se